

ЧЕРНІВЕЦЬКЕ ОБЛАСНЕ ОБ'ЄДНАННЯ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ім. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
ЧЕРНІВЕЦЬКЕ ОБЛАСНЕ ВІДДІЛЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ СПІЛКИ
ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ім. МИХАЙЛА ІВАСЮКА
БУКОВИНСЬКЕ ЕТНОГРАФІЧНЕ ТОВАРИСТВО

ПРИЯТЕЛЬ УКРАЇНЦІВ

150 років від дня народження Р. Ф. Кайндля

Чернівці
Мехнодрук
2017

УДК 39(092)
ББК 63.3(4УКР-4ЧЕН)

*Затверджено до друку видавничою радою
Буковинського етнографічного товариства
(протокол №6 від 8 жовтня 2016 р.)*

Редакційна колегія:

Берест Роман, доктор історичних наук, професор
Курочкін Олександр, доктор історичних наук, професор
Кожолянко Георгій, доктор історичних наук, професор (голова, науковий редактор).
Красовська Гелена, доктор історичних наук (dr. hab).
Лозко Галина, доктор філософських наук, професор.

Редколегією в основному збережено авторський стиль викладу.

Приятьє українців. 150 років від дня народження Р.Ф.Кайндля.
Збірник наукових статей за матеріалами міжнародної наукової конференції «150 років від дня народження Р.Ф.Кайндля», 23 вересня 2016 р.
– Чернівці : Технодрук, 2017. – 244 с.
ISBN 978-617-7096-94-7

У збірнику друкуються наукові статті, які охоплюють коло питань історії, етнології, педагогіки, музики, фольклору, мовознавства, мистецтвознавства.

Збірник розрахований на науковців, краєзнавців, мистецтвознавців, викладачів історії, українознавства, етнології, педагогів, а також для всіх, хто цікавиться історією, народознавством Буковини та суміжних теренів.

Зміст

Каспрук Олексій (Чернівці). Місто Чернівці	7
Кожолянко Георгій (Чернівці). Раймунд Фрідріх Кайндль – дослідник культури українців Буковини	8
Вишпінська Ярина (Чернівці). Культурний і мистецький розвиток Чернівців крізь призму досліджень Р.Ф.Кайндля	17
Кожолянко Олександр (Чернівці). Внесок Р.Ф.Кайндля у визначення координів заселення Карпат етнічною групою українців – гуцулами	24
Берест Ігор (Львів). Роль профспілок у політичних процесах Східної Галичини (1772–1914 рр.)	27
Берест Роман (Львів). Господарські та виробничі заняття середньовічного чернецтва Галичини	34
Брицький Петро (Чернівці). Дослідження України вченими Європи у період середньовіччя та новий час	41
Васкан Василь (Чернівці). 25 років товариства «Україна – Молдова» – роки співдружності і збагачення культурних	51
Губчин Олександра (Чернівці). Корекція сфери ціннісних орієнтацій студента	55
Дерда Іван (Чернівці). Історія та етнографія села Горошівці на Буковині (до 400-річчя першої згадки в історичних джерелах)	59
Добровольська Тетяна (Київ). «Кайдашева сім'я» за Іваном Нечуєм-Левицьким у постановці Вадима Сікорського, режисера львівського національного академічного українського драматичного театру імені Марії Заньковецької: відхід від етнографії	66
Довгань Марія (Чернівці). Публічні бібліотеки Буковини: реалізація європейського вибору і перспективи інтегрування в міжнародну співпрацю ...	72
Долгочуб Валентин (Одеса). Прояви локальності у позаакадемічній реконструкції української традиційної культури	76
Задорожний Володимир, Тімков Микола (Ужгород). Історія Закарпаття у дослідженнях Германа Бідермана	82
Залуцький Олександр (Чернівці). До 155-річчя першого музичного товариства Буковини	87
Звоздецька Валентина (Чернівці). Просвітництво в діяльності громадських організацій Буковини другої половині ХІХ – початку ХХ століття	93
Кармалюк Сергій (Чернівці). Система соціальної допомоги в Україні у ХІХ ст.	100
Квілінкова Єлизавета (Кишинів). Відображення культу Богородиці у традиційній обрядовості бессарабських гагаузів (рос.)	108
Кожухар Віктор (Кишинів). Традиції матеріальної культури українців півночі Республіки Молдова (на прикладі спорудження житла)	116
Кожухар Катерина (Кишинів). Традиції випікання хліба в українських селах північного регіону Республіки Молдова	122
Королько Андрій (Івано-Франківськ). «Гуцульська спілка промислова» в м. Коломиї наприкінці ХІХ ст.: напрями роботи і практична діяльність.....	130
Кочергон Михайло (Чернівці, Путила). Чинбарство Гуцульщини. методи та операції обробки шкір	142

Красовська Гелена, Сухомлинов Олексій (Варшава). Обрядова весільна лексика у польських горян на Карпатській Буковині (поль.)	148
Курочкін Олександр (Київ). Різдвяний вертеп: польсько-українські паралелі	159
Лісовий Вадим (Чернівці). Фортепіанне мистецтво і педагогіка на Буковині: історія та сучасність	163
Лозко Галина (Миколаїв). Актуалізація слов'янської антропоніміки в рідній вірі (філософсько-релігійнознавчий аспект)	170
Мардоса Йонас (Вільнюс). Особливості святкування Страсного тижня в сучасному Вільнюсі (рос.)	180
Мінченко Тамара (Чернівці). Формування ключових і предметних компетентностей учнів шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховному процесі	187
Палагнюк Василь (Чернівці). Розвиток спорту на Буковині у 2-й половині XIX – I-й половині XX ст.	195
Петрова Анна (Одеса). Етнографія Середнього Подністрів'я у спогадах та есеях Єжи Стемповського	199
Поріцька Ольга (Київ). Українсько-польські культурні взаємини на етнічному пограниччі (за матеріалами експедиційного вивчення українсько-польських сіл Житомирщини та Львівщини поч. XXI ст.)	202
Рудан Святослава (Чернівці). Буковина і видатні музиканти світу в кінці XIX – на початку XX ст.	208
Савчук Остап (Чернівці). Просвіта Буковини у другому десятилітті XXI століття	212
Сандуляк Іван, Боднарюк Богдан (Чернівці). Доля однієї чернівецької нумізматичної колекції (з матеріалів III конгресу археологічних та нумізматичних старожитностей)	214
Таранець Валентин (Одеса). Гуцули: генеза та міграції	218
Тимчук Людмила (Чернівці). Освіта дорослих на Буковині (1869-1940): загальний огляд	224
Ткаченко Віктор (Переяслав-Хмельницький). Джерела з писанкарства та великодньої обрядовості Західної України першої половини XX століття.....	230
Триняк Лілія (Івано-Франківськ). Традиційна весільна обрядовість Покуття в записах польських та вітчизняних дослідників другої половини XIX – початку XX ст.	235
Автори статей	241

22. Никорак О. Сучасні народні тканини Українських Карпат / О. Никорак. – К., 1988. – С. 35-36.
23. Никорак О. Українська народна тканина XIX-XX ст. / О. Никорак. – Ч. 1. – Львів, 2004. – 584 с.
24. Павлюк С., Горинь Г., Кирчів Р. Українське народознавство / С. Павлюк, Г. Горинь, Р. Кирчів. – Л., 1994. – С. 25-40.
25. Пеняка П. Ремесло Київської Русі: структура і організація / П. Пеняка. – К., 1998. – 136 с.
26. Пизаттулин Ф., Пизаттулина Ф. Практические советы по выделке шкур / Ф.Пизаттулин, Ф. Пизаттулина. – К., 1995. – С. 28-32.
27. Пристай О. Обробка шкіри і рогу / О. Пристай // Народна творчість та етнологія. – Київ. – 2015. – № 1. – С. 84-97.
28. Сванидзе А. Деревенские ремесла в средневековой Европе / А. Сванидзе. – Москва. – 176 с.
29. Скрипник Г. Етнографічні музеї України / Г.Скрипник. – Київ, 1989. – 304 с.
30. Терський С., Войнаровський В., Овчінников О. Чинбарський спеціалізований комплекс XV–XVI ст. з розкопок на площі Старий Львів у Львові 1997 року / С. Терський, В. Войнаровський, О. Овчінников // МДАПВ. – Львів. – Вип. 11. – С. 295-314.
31. Фірсова Н., Шарганов В. Вичинка шкур овечих і хутра / Н. Фірсова, В. Шарганов. – К.: Урожай, 1996. – С. 32-68.
32. Чіх-Книш Б. Традиційні способи оздоблення художніх виробів зі шкіри у творчості народних майстрів та професійних художників / Б. Чіх-Книш. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://art-kipdm.if.ua/2014/11/01/1026/>.
33. Waldhauser J. Keltské sídlisť u Radovesic v severozápadních Čechách / J. Waldhauser // Archeologické rozhledy. – XXIX. – 2. – S. 144-179.

Helena Krasowska, Lech Suchomłynow
(Warszawa)

OBRZĘDOWA LEKSYKA WESELNA U POLSKICH GÓRALI NA BUKOWINIE KARPACKIEJ

ОБРЯДОВА ВЕСІЛЬНА ЛЕКСИКА У ПОЛЬСЬКИХ ГОРЯН НА КАРПАТСЬКІЙ БУКОВИНІ

У статті аналізується лексика весільного обряду польської говірки буковинських горян.

У мовленні польських горян Карпатської Буковини наявні численні запозичення з німецької, румунської, словацької мов, а також загальноновживані у польській мові лексеми чи говіркові, спільні з українською: *družba, družka, wiano, parobek, dziwka, palica, rohaczka, czepić*. У обрядовій весільній лексиці польських горян на Буковині варто звернути увагу на запозичення зі словацької: *klobuk/klobuk, młoducha, niewiasta, taniurek, szlapki*. Щодо румунської лексики — маємо запозичення: *pohar/poharek, dulczy puchar/dulczy puchar, nanaszka, nanaszko*. Факт співіснування перед початком II світової війни на одному ареалі з німцями також відобразилося на лексичному складі: *bańda, bramtaniec/brataniec/brataniec*.

Ключові слова: весільна лексика, горяни Карпатської Буковини, лексикальні запозичення, мовна пенетрація.

Ceremonial wedding lexicon of Polish highlanders in Carpathian Bukovina

The vocabulary from the field of the rite of wedding in the Polish dialect of Bukovinian highlanders was analyzed in this article. There are numerous borrowings from German, Romanian, Slovak languages and generally used Polish words or expressions from Polish dialect that are common with the Ukrainian language's lexicon in a speech of Polish highlanders in Carpathian Bukovina, for example: *družba, družka, wiano, parobek, dziwka, palica, rohaczka, czepić*. The borrowings from Slovak language are noteworthy in the ceremonial wedding lexicon of Polish highlanders in Bukovina, for example: *klobuk/klobuk, młodu cha, niewiasta, taniurek szlapki*. We have the following examples from the Romanian language: *pohar/poharek, dulczy puchar/dulczy puchar, nanaszka, nanaszko*. The fact of living in one community with Germany before World War II had an influence on the presence of several examples of this language in analyzed vocabulary, for example: *bańda bramtaniec/ brataniec/ brantaniec*.

Key words: wedding lexicon, Bukovinian highlanders, Carpathian Bukovina, borrowings, rites of wedding.

Zaprezentowany szkic stanowi analizę zebranego materiału w czasie badan terenowych w 2016-2017 roku¹ na Bukowinie Kaprackiej. Badania terenowe przeprowadzone zostały w ramach grantu pt.: „Mowa polska na Bukowinie Karpackiej. Dokumentacja zanikającego dziedzictwa narodowego”.

Obecnie górale mieszkają w sześciu wsiach na Bukowinie południowej: Pojana Mikuli, Nowy Sołonec i Plesza, oraz w Bukowinie północnej: w Starej Hucie, Dolnych Piotrowcach i Terebleczu.

W Pojanie Mikuli w roku 1967 w Pojanie mieszkało 331 Polaków, w roku 1998 około 450 osób deklarujących się jako Polacy. Górną część wsi zamieszkują Rumuni. Obecnie w Nowym Sołonce mieszka około 900 osób, w tym 700 Polaków wyznania rzymsko-katolickiego. 200 osób – to ludność ukraińska wyznania greko-katolickiego. Zarówno dorośli jak i dzieci posługują się gwarą polską, również Ukraińcy mieszkający tutaj znają polską gwarę. W Pleszy zamieszkuje około dwustu osób. Jej mieszkańcy zajmują się bednarstwem.

Obecnie Stara Huta, której główną ulicą jest ul. A. Mickiewicza, liczy 750 mieszkańców, w tym: 436 Polaków, 224 Rumunów, 83 Ukraińców, 9 Rosjan, 2 Białorusinów². Miejskowa ludność dzieli miejscowość na części o nazwach: Byżenarka, Surduk, Zubrowicy, Walikuca, Potok, Grapa, Droga, Kopiec, Kniziowy Brig, Jama, Munsieł, Grozawy Wirch. Rumuni zamieszkują małą uliczkę; mieszkają obok siebie. Dolne Piotrowce są dużą wsią. Według spisu ludności z 1 stycznia 1998 roku liczyły wówczas 3856 mieszkańców, w tym Rumunów – 3578, Polaków – 230, Ukraińców – 25, Mołdawian – 11, Rosjan – 7, Żydów – 3 oraz 1 Bułgar i 1 Litwin. Polacy mieszkają w zwartych skupiskach, najliczniejsza grupa w jednej z głównych

¹ Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2015-2018.

² Погосподарська книга №1 Стара Красношора, станом на 1996- 2000 pp.

części Piotrowiec Dolnych – Arszyce, wcześniej noszącej potoczną nazwę Liespis. Oddalona jest od reszty osady, tworząc jakby oddzielną wioskę. Piotrowce Dolne mają 12 przysiółków o takich nazwach jak: Ulwa i Żniamyt (zamieszkuje tu kilka rodzin góralskich), Ochian, Coasta, Maidan, Dealul Cruci, Vad, Ungi Mari, Bahna, Ilinka, Krucza Fetej. Według spisu ludności z 31.12.2000 roku wieś zamieszkuje: 2220 Rumunów, 385 Niemców, 131 Polaków, 47 Ukraińców, 3 Żydów³.

Górale bukowińscy zamieszkujące wyżej wymienione wsie osiedlali się na Bukowinie od 1803 roku i stanowią na tym obszarze znaczący odsetek ludności polskiej. Szlak migracyjny górali na Bukowinę sprowadził z terenu ziemi Czadeckiej (dziś Słowacja). Górale ci mieszkając do 1803 roku na terenie północno-zachodniej Słowacji nabywali elementy języka słowackiego, które przetrwały w ich mowie do dziś, np.: *klobuk* ‘kapelusze’, *cesta* ‘droga’, *taniurek* ‘talerz’.

Po osiedleniu się na Bukowinie w ciągu ostatniego stulecia górale nabywali elementy (leksykalne, ale też fonetyczne) z kolejnych języków: niemieckiego, rumuńskiego, rosyjskiego i ukraińskiego. Przykłady poszczególnych pożyczek zostaną omówione poniżej na przykładzie leksyki obrzędowej.

Wydarzeniem najbogatszym w obrzędy rodzinne jest wesele. Samo wesele jest poprzedzone okresem zalotów i narzeczeństwa młodych. Po pewnym okresie *parobek* ‘kawaler’ decyduje się na pierwszą wizytę w domu swojej wybranki. Jeżeli rodzice panny mają do niego jakieś zastrzeżenia i nie życzą sobie jego dalszej znajomości z córką, wówczas mówią mu: „nasza *dziwka* nie jest do wydania” lub „nie ma dla ciebie *dziwki*”. Jeżeli żadnych zastrzeżeń nie mają, wówczas do zapowiedzi i wesela nie jest już daleko.

parobek ‘kawaler, chłopak’: I też uże taki winkszy chłopiec, to gwariom ede uże mosz parobka, możesz go żynić (MO). Parobki som ciekawe (SHu). Parobka przebierają za jelenia (HK, 75). Dalij, wychodzi dziecko ze szkoły, dziwki zaczynajom chodzić ku nim, parobki, potem chcom się wydawać (ED 135). Por. śl. *parobek* ‘młodzieniec ponad lat 18’ (AJŚ IV, 692); ślc. *parobok* ‘parobczak, młodzieniec, parobek’ (SSP II, 9); ukr. *напыбок* ‘ts.’ (Hrin III, 98); ogpol. *parobek* ‘stały lub sezonowy najemny robotnik, zatrudniany dawniej w gospodarstwach bogatych chłopów i w folwarkach (...)’ (SJPSz II, 606).

dziwka ‘dziewczyna, panna’: Nasza dziwka nie jest do wydania (PBH, 188). Nie ma dla ciebie dziwki (PBH, 188). U nas w seli je fajni dziwki (DPu). U naz dziwka, to je takie dziwczacko, uże winksze, co mo osimnaście roków, co gwariom, ede uże dziwka może się wydować (MO). Miał dwanaście synów i jedne dziwke (EK, 120). Por. ślc. *dievka* ‘ts.’; cz. *dívka* ‘ts.’; ogpol. *dziewka* ‘niezameżna dziewczyna wiejska, służąca na wsi’ (SJPSz I, 506); grnśl., ślciesz., jabł., czad. *dziewka* ‘młoda, niezameżna kobieta; dziewczyna’ (SGŚ VIII, 149).

Młodzi domawiają się najpierw między sobą w sprawie zapowiedzi. Później kawaler oznajmia rodzicom panny, kiedy ze swoimi rodzicami przyjdą *po słowo*, aby ustalić termin wesela i jego przygotowanie. Bardzo dawno temu rodzice decydowali za kogo ma wyjść za mąż ich córka lub z kim ma się ożenić syn, i sami decydowali kiedy odbędzie się *słowo*. Nikt nie pytał o zdanie młodych, czy podobają się sobie nawzajem. Czasami dziewczyna po raz pierwszy zobaczyła

³ *Погосподарська книга сільської ради в Терблече, Терблече 2000 р.*

swojego wybranego dopiero *na słowie*. A jeżeli doszło do *słowa*, to odwrotu już nie było.

Na słowo parobek przychodzi z dwoma świadkami, jednym z których jest ojciec chrzestny, a rodzice przyszłej panny młodej przygotowują poczęstunek. Najpierw przy czysto zaścielonym stole ustala się termin wesela, wyznacza się osoby będące głównymi weselnymi aktorami i omawia się wszystkie sprawy organizacyjne. Później na stół nakłada się przygotowane dania, przynosi się wódkę i ugaszcza się przybyłych gości. *Do zapowiedzi* daje się z trzytygodniowym wyprzedzeniem, na czwarty tydzień odbywa się ślub.

chodzić po słowo fraz. ‘swaty, oficjalne zaręczyny’: Prichodzi tyn młody po słowo, jak už zgodzom się z młodom (PBH, 191). Szel parobek po słowo do dziwki, gwaril z jej ojcami, a potem iszli zapisować zapowiedzi do kościoła i za tri tydzie było wesele (MO). Z reguły ojciec chrzestny, który był z młodym *po słowo*, sprawował w czasie wesela funkcję *stariszego*, czyli starosty (EK, 277).

Zadaniem drużbów jest zapraszanie gości na wesele, ustalonych przez *parobka i dziwkę* którzy mają zamiar pobrać się. Drużbowie przed weselem przygotowywali *palicę*, która służyła im do końca wesela. *Palica* ‘laska’ była od dołu cienka, od góry grubsza, zaokrąglona, ozdobiona skórzanym powrózkiem, ozdobiona mirtą. Na wesele drużbowie zapraszają z *poharkiem* wódki. Wchodząc do domu zdejmują *kłobuk* ‘kapelusz’, trzymając go w jednej ręce, a w drugiej trzymają *palicę* i przy tym mówią:

Moi mili miliućkowie, nie miejcie nas na zabawie
Kazali nam zwać, swadziebny ojciec, swadziebna mać,
Młody pan, młoda pani na krasne wiesiele,
Na miliutkie posiedzenie, oni Was prosili,
My Was prosimy, prichodcie jak Wasza laska,
Do młodej na połednie, do młodego na wieczór.

palica 1. ‘długi kij pasterski, zagięty na końcu, służący do odławiania owiec’ DPu: Palicom tam owcy sie łapie, kiery trieja (DPu). 2. ‘laska pastucha’ DPu, PMr, Pr: Koždy pastuch ma palice i straszy chudobe (SHu). 3. ‘laska’ SHu, Tu, NSr, PMr: Palicy ma, kto je skriwiony, stary, aby nie upał (SHu). No to jest palica, u nas tag nazywajom palica i stari ludzie majom palicy (MO). Drużbowie z palicom całe wesele, una je ubrana w mirte (DPu). W Nowym Sołóńcu z kolei przed II wojną światową i krótko po jej zakończeniu, kiedy urodziło się dziecko, to *kumotrowie* przychodzili i przynosili kądziel, jeżeli na świat przyszła dziewczynka, i laskę (*palicę*), gdy narodził się chłopiec (EK, 271). Por. ukr. *палиця*, ukr. buk. *палиця*, rum. *pałița* ‘pałka, żerdź’ (SBF, 160); ślc. *palica* ‘laska; kij’ (SSP II, 3); jabł. *palica* ‘laska do podpierania przy chodzeniu’, ‘kij’ (AJŚ II, 117, III, 325), czad. *palica* ‘laska prosta, kij’ (AJŚ II, 117), grnśl. *palica* ‘obuch siekiery’, ‘drewniana pałka’ (AJŚ III, 318, 325), ślciesz. *palica* ‘laska, kij’ (AJŚ III, 325).

pohar/poharek ‘szklanka’: Goriółkę z poharków się pije, gwariom eszcze porcija, harbata z poharów pijom (DPu). Doj te poharki na stół (DPu). W pocharkach pijeme kawę, wino, piwo, mliko (MO). Poharki to do wina, piwa, od wódki to porcyja (NSr). Por. rum. *pahár* ‘szklanka; kieliszek’ (SRP, 417); ślc. *pohár* ‘kieliszek’ (SSP II, 45).

kłobuk/klobuk ‘kapelusz’: Na głowę wkładali kłobuk (HK, 67). Chłopi to noszo kłobuki (Tu). Kłobuki nosili takie zwykłe, a baby chustki (MO). No i jech nazbierol

pełny klobuk tam malinów (ED, 138). Por. słc. *klobúk* ‘ts.’; grnśl., ślciesz., czad. *klobuk* ‘ts.’ (AJŚ V, 788).

Za zaproszenie na wesele družba otrzymuje *wysługę* ‘pieniądze’, za którą kupują družkom prezent w zamian za *kistkę* ‘bukiet’. Dawniej odbywały się we wtorki lub czwartki. Przede wszystkim dlatego, że księża nie pozwalali robić wesela w niedzielę, by ludzie nie przychodzili do kościoła pod wpływem alkoholu, no i oczywiście był zakaz robienia wesel w niedziele, ponieważ w niedzielę nie można kroić chleba, sałatek, przygotowywać do stołu. Współcześnie uroczystość weselna odbywa się także w sobotę lub w niedzielę.

wysługa ‘pieniądze, które dostają družbowie podczas zapraszania na wesele’: Dobrze być družbom, bo dajom wysługe i można kupowac cosik i siebie i dziewczynie (DPu). Por. ukr. *вучыза* ‘zarobek za służbę’ (Hrin I, 187); ślciesz. *wysłóžka* ‘artykuły żywnościowe wydane pasterzowi, gdy szedł do domu na Nowy Rok’, ‘ciasto wręczane odchodzącym gościom po weselu’ (SGŚC 330).

kistka ‘wstążka, bukiet weselny’: Kistki takie biole kladom druszki gościom na weselu, a kistkami ubierajom kunie, kiedy robiom kunice (MO). Przed trumną kroczy wtedy rówieśnik, również „zebrany jako do ślubu, z mirtem i w kistkach” (EK, 317). Por. ślciesz. *kistka* ‘kokarda’ (SGŚC 138).

Wesele odbywa się u pana młodego lub u panny młodej. Rodzice, u których odbywa się wesele zwą się *swadziebnymi ojcam*i, a osobno – *swadziebny ojciec* i *swadziebna mać*.

swadziebna mać ‘matka w domu (panny młodej lub pana młodego), w którym odbywa się uroczystość weselna’: Swadziebna mać tak się wybrała, w takie fajne spodnice (DPu).

swadziebny ojciec ‘ojciec (panny młodej lub pana młodego), gospodarz domu, w którym odbywa się uroczystość weselna’: Swadziebny ojciec napił się i trzeja było samym robić (DPu).

swadziebni ojcowie ‘rodzice domu, w którym odbywa się uroczystość weselna’: W modelu właściwym dla Pojany Mikuli państwo młodzi razem klękają przed *swadziebnymi ojcam*i panny młodej (EK, 283). Następnie idzie *staryszy* ze starościną, *swadziebni ojcowie* i goście weselni (EK, 283).

Młoduchę do ślubu ubierają družki. Czynność tę wykonują zazwyczaj w osobnym pokoju, za zamkniętymi drzwiami. W domu panny młodej również przygotowuje się mały poczęstunek, tzn. *robi się stół do wybierania* a w innych miejscowościach mówi się *odbierania*. Zbierają się sąsiedzi, rodzina, siadają do stołu jedzą, piją, zabawiają się. Potem panna młoda wychodzi z za stołu i zaczyna się obrzęd *do wybierania*. Rodzice młodej ubierają się w kożuchy, siadają na krzesła, biorą w ręce chleb, sól, którymi błogosławią młodą pannę. *Młoducha* klęka na podłożoną poduszkę przed rodzicami na kolana. Osoba, która zna dobrze obrzęd staje obok niej i zaczyna mówić, a młoda panna powtarza:

„*Prosim was tatku i was mamko, i was bracia i was siostry, i was sumsiedzi, bliscy i dalecy, prosim, com was kiedyś rozgniewała i złym słowem naruszyła, prosim was przez pięć krwawych ran Pana Jezusa abyście mi odpuszcili. Odpuszcie mi*”.

Wszyscy zgromadzenie odpowiadają: „*niech ci Pan Bóg odpusci*”. Po raz drugi *prosim Was*. Odpowiadają,- *niech ci Pan Bóg odpusci*. „Po raz trzeci *prosim Was*”.

Odpowiadają, „niech ci Pan Bóg odpuści”. Po czym panna młoda całuje rodzicom ręce, całuje ich, potem całuje się ze wszystkimi obecnymi.

młoducha ‘panna młoda’: Nu młoducha ucieka i się chowa (DPu). Zabiera młoduche z domu (DPu). Młoducha się pyta: primicie mnie za niewioste (ED, 145). Stanowi to również sygnał do rozpoczęcia błogosławieństwa rodziców *młoduchy*, czyli pani młodej (EK, 283). Na czele kroczy młoducha prowadzona przez drużbów, za nią pan młody wiedziony przez drużki (EK, 383). Por. słc. *mladucha* ‘ts.’; ślczes., jabł., czad. *młoducha* ‘ts.’ (AJŚ IV, 704).

wybieranie ‘pożegnanie się’: Całość tego rytuału górale określają mianem *wybierania*, a także *odbierania* (EK, 280).

odbieranie (się) ‘pożegnanie się – obrzęd weselny, związany z błogosławieństwem rodziców’: Gościń, podobnie jak wcześniej u pana młodego, przerywa obchodzenie stołu i *odbieranie się młoduchy od ojców*, które przedstawia się tak samo, jak wyżej zaprezentowane w domu przyszłego męża (EK, 293). Całość tego rytuału górale określają mianem *wybierania*, a także *odbierania* (EK, 280).

Pan młody w dzień wesela rano ubiera się, przyjmuje muzykę, przychodzą drużbowie i wyruszają za *nanaszkami*. *Nanaszkowie* ‘świadkowie weselni’, przychodzą do młodego do domu. Robią mały poczęstunek. Na stół kładzie się chleb i sól, pan młody klęka przed rodzicami, rodzice trzymają nad głową swojego syna chleb i sól, a on wtedy mówi:

Prosim was tatku i was mamko, i was bracia i was siostry i sumsiedzi i bliscy i dalecy jak was kiedyś obrażilem czy złym słowem naruszyłem prosim was odpuście mnie – tak powtarza trzy razy.

Odpowiadają wszyscy zgromadzeni „*Niech ci Pan Bóg odpuści*”.

nanaszka f 1. ‘matka chrzestna’ Tu: Nanaszka to kriesna mamka do berżmowania dziwczacku (MO). Nanaszka to je taka baba, co dziecko trimie do kyrstu (Tu). Moja nanaszka dawno umrła (Tu). 2. ‘świadek weselny – kobieta’ NSr: Nanaszka na weselu szycko kieruje, i gwariom nanaszka albo staroscina (NSr). Por. rum. *nașă* ‘chrzestna matka’ (SRP, 382); *нанаишка* ‘ts.’ (Hrin II, 505); ukr. buk. *нанаишка* ‘ts.’ (H.K.).

nanaszko m 1. ‘ojciec chrzestny’ Tu: W Pleszy i Nowym Sołońcu coraz częściej nazywa się ich z rumuńskiego *nanaszkami*, podczas gdy w Pojanie Mikuli są to *kumoter* i *kumotra* lub *kriesny tatko* i *kriesna mamka* (EK, 170). Nanaszko je tyn, co był młodemu kriesnym tatkiem do berżmowania (MO). 2. ‘świadek weselny’ NSr: Taraz na weselu kladom mocki nanaszków (PMO, 166). Por. rum. *naș*, ‘chrzestny ojciec’, ‘starosta weselny’ (SRP, 382); ukr. *нанаишко* ‘ts.’ (Hrin II, 505); ukr. buk. *нанаишко* ‘ts.’ (H.K.).

Po błogosławieństwie wychodzi się z domu od pana młodego z *bańdą* ‘orkiestrą’, i wszyscy goście pana młodego idą do pani młodej, w drodze gra orkiestra, drużby *juchkają*, są to okrzyki *ojj-ojo-jo-jo-joj-oja...*, a drużki *toškają* ‘klaszcza w dłonie’.

bańda ‘muzyka, orkiestra’: Po łupaczkach downo bawili się, bańda grała (DPu). Bańda na wiesielu gra (NSr). I bańda grała i szli do młodej (DPu). To na każdym weselu muszom być muzykanty, bo jakie by to było wesele, jacy z umritym idom bez bańdy (MO). U naz musi być bańda, jak się robi wiesiele, nie można robić wiesiela bez bańdy (MO). Por. niem. *Bande* ‘banda, zgraja, hałastrą’; ukr. *банда* ‘ts.’ (Hrin I, 26).

Pan młody stojąc przy bramie *młoduchy* czeka, kiedy doprowadzą mu pannę młodą. Żartując ludzie przyprowadzają mu inne osoby: starsze przebrane babcie lub družkę. Kiedy przyprowadzają już właściwą pannę młodą, pan młody bierze ją za rękę i zaprowadza do stołu. Pani młoda przyczepia mu z lewej strony *kistkę* ‘bukiet weselny’, a otrzymuje od pana młodego bukiet kwiatów. Po krótkim poczęstunku družby zabierają *młoduchę*, a družki pana młodego i prowadzą młodą parę przed ołtarz.

Przed wyjściem pani młodej z bramy rodzinnego domu, *parobki* stawiają młodej *rohaczkę*, zagradzają drogę i czekają wykupu. Pan młody musi wykupić swoją przyszłą żonę, targuje się z *parobkami* i musi dojść do porozumienia z nimi. Zazwyczaj płacił wódką i zakąską, współcześnie także wchodzi w grę pieniądze.

rohaczka ‘szlaban’: Przed wyjściem panny młodej z bramy rodzinnego domu, parobki stawiają jej rohaczkę – zagradzają drogę i czekają wykupu (HK, 83). Według jednej z relacji, ostatnio w Pojanie Mikuli zrobili taką *rohaczkę* z wagą (EK, 293). Por. rum. *rohatcă* ‘rogatka’ (SRP, 524); ogpol. *rogatka* ‘ts.’; ukr. buk. *pozamka* ‘ts.’ (H.K.).

Po ślubie w kościele państwo młodzi wraz z orkiestrą i gośćmi wracają do domu, gdzie odbywa się wesele. Od samego kościoła towarzyszy im orkiestra. Ale naprzeciwko im wychodzi inna „orkiestra”, są to babki z miskami, garnkami, łyżkami. Grają i śpiewają parze młodej:

Ideme, ideme
Młodej nie wiedeme,
Niechali ją w Solce
Na słodkiej goriolce.
Ideme, ideme,
Młodej nie wiedeme
Niechali w Czudynie
Żydom na grebinie.
Ideme, ideme
Młodej nie wiedeme
Niechali ją w Krasnie
Bo jej zima strasnie. (DPu)

Kiedy państwo młodzi dochodzą do domu, specjalnie zamyka się przed nimi drzwi i nie puszcza się ich do domu. Jednocześnie goście przybyli razem z młodą parą zaczynają śpiewać:

Puście że nas puście z pieca na czeluście
Jak nas nie puście to nas pomroziecie
Wy moja mamiczko, roztwierajcie wrota
Wiedeme niewiaste, ze samego złota
Wy moja mamiczko, zaścielajcie progi
Wiedeme niewiaste, połumie se nogi.
Zaścielajcie progi, białymi płachtami
Wiedeme niewiaste, z wielkimi darami.

Nanaszkowie pytają: Przyjmujecie *niewiaste*? Następnie rodzice otwierają drzwi, wychodzą z chlebem i solą. Młodzi całują rodziców, którzy ich błogosławią obrazkiem, chlebem i solą i częstują młodych kubeczkami mleka i miodem, żeby ich życie było czyste i słodkie. Państwo młodzi biorą w ręce obrazek i wchodzi do

domu. Muzyka gra, ludzie i młodzież bawią się do wieczora, aż do przyjścia wszystkich gości.

niewiasta ‘synowa’: A moja niewiasta to jezd bardzo dobre dziecko dla mnie (MO). Nanaskowie pytają: „Przyjmujecie niewiastę?” (HK, 84). Młoducha się pyto: primicie mnie za niewiostę (ED 145). Synową określa się niewiastą (EK, 170). Po odpowiedzi „tak” drzwi się otwierają, *niewiasta* przekracza próg i witana jest przez rodziców pana młodego (EK, 283). Por. sł. *nevesta* ‘panna młoda; narzeczona’, ‘synowa’ (SSP I, 536); grnśl., ślciesz., jabł., czad. *niewiasta* ‘synowa’ (AJŚ IV, 705), las. *niewiasta*, *niewiasta* ‘panna młoda’ (AJŚ IV, 704); cz. *nevěsta* ‘panna na wydaniu’, ‘narzeczona’, ‘panna młoda’, pot. ‘synowa’ (SCzP 394).

Po południu, kiedy zaczynają przychodzić goście, drużbowie zawiadamiają muzykantów, o zagranie dla nich marsza. W tym momencie drużki przed gośćmi *toškają*, a drużbowie *juchkają*. Drużki przyczepiają gościom *kistki* co oznacza, że się jest gościem weselnym. Kiedy zbierze się spora liczba zaproszonych osób, wtedy *zakłada się* ‘zaprasza się’ do stołu. Wszyscy zajmują właściwe miejsca, a rodzice wypijając kieliszek wódki, ogłaszają:

Dziękujemy, że przisli wy na wiesiele do naszych dzieci, a taraz prosimy jeść, pić i bawić się aż do rana”.

Wszyscy zebrani zaczynają gościć się na uroczystości weselnej, jedzą i piją przy tym opowiadają sobie o zdarzeniach rodzinnych, sąsiedzkich i podziwiają młodą parę. Młodszy szybciej są w stanie się uporać z jedzeniem i piciem, i szukają w ten wieczór nowych przygód, wymyślają także różne zabawy. Na przykład drużki uciekają, chowają się u sąsiadów czy na strychu, a drużbowie powinni je znaleźć. Kiedy już je znajdą przyprowadzają za stół i zajmują miejsca przed parą młodą. Po chwili drużki przynoszą na talerzach drużbom poczęstunki: kukurydzę, buraki, głowę kury lub koguta, dania ozdabiają zieloną pokrzywą i innymi zielkami. Następnie drużbowie robią podobne poczęstunki dla swoich drużek. Oczywiście wszyscy goście widzą czym drużki i drużbowie częstują się nawzajem, ponieważ jedni i drudzy pokazują wszystkim ludziom swoje artystyczne zdolności, przy tym śpiewają:

Za górami, za lasami,
Tam jest dobra pasza,
Nie banujcie ludzi dobri,
Że za riodka kasza.
Kto te kasze, kto te kasze,
Kto te kasze warił,
Nieboszczyczek wołoszczyczek,
Do niej koze doił.
Niezarodził się nom groszek,
Same łopateczki
Uż nie możem domiłowac,
Swojej gałaneczki.

Po napiciu się wódki i dobrej zabawie zaczyna się *dulczy pochar*. Drużbowie zajmują się zbiórką pieniędzy i prezentów dla pary młodej. Zbiórkę zaczynają od rodziców państwa młodych, bliskiej rodziny, *nanasków*. W tym czasie drużbowie nalewają i roznoszą piwo w *pochareczku* na *taniurku* ‘talerzu’. Kiedy *srariszowie* ogłaszają „*Tu się nachodzi najwinkszy gospodar Pietrowców, kiero robi w lesie, ma*

bardzo mocki pinindzy czy dolary tam w kieszeni i prosimy go na słotkie piwo, aby jak najwincyl by dał”, podchodzą do kolejnej osoby odbierają pieniądze, a drużbowie w zamian za to częstują *dulczym pocharem*.

dulczy puchar/ dulczy puchar ‘zwyczaj zbierania datków dla nowożeńców’: No jak jest wiesiele, to zbirajom na dulczy pochar (PBH, 192). Na wesele zbierajom dulczy pochar (DPu);: Ten, który wypije dulczy puchar, płaci pieniądze (EK, 284). Jak wynika z relacji, pierwotnie rytuał *dulczego pucharu* miał rekompensować przede wszystkim koszty związane z organizacją wesela (EK, 285). Por. rum. *dulce* ‘słodki’ *pahar* ‘szklanka, kieliszek’.

taniurek 1. ‘talerz’: Taniurki mam tam różne, i małe i duże. Na taniurki kładni się kielbasu, sałatki (Tu). Taniurki som płytkie i glymbokie (MO). Na taniurek ty pinindzy zbirajo (PBH, 192). Jeżeli zdarzało się, że zabrakło którejs z nich, to „na taniurek dali jabłko i posypali to cukrem i było” (EK, 329). 2. ‘blaszany krążek na szkło lampy’ NSr, PMr, Pr: Taniurek sie kłod z wyrchu na lampe (MO). Por. ślc. *taniem* ‘ts. 1.’; czad. *taniurek* ‘ts. 1.’ (AJŚ V, 815).

Nad ranem *czepiom młoduche*. Pan młody siada na *putnię* ‘wiadro’ z wodą. Na tej *putni* poduszka, pan młody siedzi na poduszce i trzyma *młoduchę* na kolanach. Panie śpiewają odpowiednie *tajdany*, *nanaszka schybuje* ‘zdejmuje’ wianek z welonem zawiązując to miejsce pani młodej chustkę na znak, że jest już mężatką. *Nanaszka* zakłada wianek z welonem kilku dziewczynom, które chcą wyjść za mąż. W tym czasie drużbowie starają się ukraść młodej *szłapki* ‘buty’, za które młody musi zapłacić pieniędzmi lub wódką.

czepić ‘zdejmować welon (w obrzędzie weselnym)’: I śpiwajom, i pijom, i potem *czepiom młoduche* (ED, 146). No użę w końcu wiesiela nad ranem to sypiom młode, *czepiom*, *zaczepujom* no *schybujom* jej welon z głowy (PBH, 192).

tajdany ‘śpiewki o bardzo zróżnicowanej tematyce, często krótkie jedno- lub kilkustrofowe, przyśpiewki’: Poszczególne strofy śpiewający łączyli i tak powstały *tajdanki* dłuższe (HK). W Pojanie się mówi, że *sołończany* to som ‘*tajdany*’, że ino śpiewają *tajdany* (EKR, 16). Popularne tu były zawsze *tajdany*, przyśpiewki, których treścią są różnorodne sytuacje życiowe, odzwierciedlające również lokalne stosunki społeczne (EK, 265).

szłapki ‘damskie buty’: Parobki som ciekawe ukraść jakiś *szlapek* młodej (PBH, 192). Dziewczęta mają białe pańczochi i buciki na wysokim obcasie – *szłapki* lub *halpszuchi* na tasiemce (HK, 66). Te *szłapki* tak wunski, że mam *pinchur* na nogach (Tu). Por. cz. *šlapky* ‘pantofle, trepki’ (SCzP 782); ślc. ślc. *šlapky* ‘trepki, letnie buty’ (SSP II, 372).

Następnym etapem wesela jest obrzęd *bramtańca*. *Młoducha* tańczy *bramtaniec*, *taniec*, w którym panna młoda musi zatańczyć z każdym weselnym gościem, w zamian za co dostaje pieniądze. Jest to niemiecki zwyczaj. Jak zaznacza Eugeniusz Kłosek „*Taniec* ten, którego nazwę górale zawdzięczą miejscowym Niemcom, powszechny był przed II wojną światową i zaraz po jej zakończeniu, po czym w społeczności polskiej zaginął. Spotyka się go również u Rumunów” (EK, 286).

Cały tydzień po weselu młoda mężatka mieszka u teściowej, żeby sprawdzić się jako młoda gospodyni, a teściowa naucza ją, do czego jej syn jest przyzwyczajony. W tydzień po weselu zaczynają się *prasowyny* ‘zrytualizowane przenosiny pani młodej do młodego’. W zasobie leksykalnym polskich górali bukowińskich wyraz *prasowyny* używany jest jako określenie ostatniej fazy wesela, która odbywa się za

tydzień po głównej uroczystości weselnej. Kiedy *majuntek* ‘wiano’ załadowano już na wóz, śpiewano:

Wy moja mamiczko, zdrowi zostawajcie,
Jak mi tam źle będzie, na mnie pozierajcie.
Mamka zaplatała, żałośnie płakała,
Dziecko moje, dziecko ciężkoch cie chowała.
Kaje idem sama, to briżek to jama,
Kaje ze szuhajkiem cesta malowana.
Będiesz ty Hanuszko, będziesz ty płakała,
Jak cie będzie Janko, cisnoć do cukola.
Bedziesz ty Hanuszko, bedziesz ty żałować,
Jak cie będzie Janko, po plecach buchtować.
Taras ty Hanuszko, taras płaczesz,
Niechciałaś ty swojej mamki posłuchać.
Priedałaś swój wiuneczek z kwiatkami
Kupiłaś siebie Janka z funsami.
Priedała ty wołki i krowy
Kupiłaś se taradajke na głowe.

bramtaniec/ brataniec/ brantaniec ‘taniec, podczas którego panna młoda musiała z każdym zatańczyć, za co dostawała pieniądze’: Potym użę tańczyje bramtaniec, chto się niechał do rana (PBH, 192). Kiedyś w Sołońcu, już nad ranem, tańcowoło się z panią młodą. To się nazywało brautaniec i skończyło się jeszcze przed wojną (EKB, 184). Podobnie jak w Pojanie Mikuli, także w Pleszy ostatnim etapem wesela był w przeszłości *brantaniec* (EK, 294). Por. niem. *Braut* ‘narzeczona’, *Tanz* ‘taniec’.

prasowany/ paraswyny ‘zrytualizowane przenosiny panny młodej do młodego’: A w Piotrowcach to prasowyny się nazywa (PBH, 193). Prasowyny robili maj dawno, taroz uż nimo tego zwyczajaju (DPu). Paraswyny downo robili, taros to sie zaniechuje (NSr). Paraswyny downo, zabirali te młode na kuniach i muzyka grała, taroz uż nimo tego (NSr). Por. *perezwa-perezwyny-peresuwyny* ‘ts.’ (Wopiński, 101-104).

majuntek ‘posag panny młodej’ DPu: Majuntek dziwczacko dostaje, jak idzie do chłopu żyć (DPu). Gdy majuntek załadowano już na wóz, śpiewano (HK, 86). Por. ogpol. *majątek* ‘(...) bogactwo, dostatek, duża suma pieniędzy’ (SJPSz II, 90).

wiano ‘posag panny młodej’ DPu, NSr, PMr, Pr: Wiano dostała jech od mamki fajne (DPu). Na wiano dawajom poduszki, krowe i tam taniurki (DPu). Por. ogpol. dawn., dziś gwarowe *wiano* ‘ts.’ (SJPSz III, 690); słc. *veno* ‘ts.’; cz. *věno* ‘ts.’.

zestria ‘wiano panny młodej’ SHu, Tu, NSr, Pr: Zestria to rzeczy szyckie, co dostaje młoda (Tu). Pamincem, że dostałam zestrie od mamki, jedne poduszke, jedne krowe i jedne barchietke, bo byli bidni (Tu). Por. rum. *zestre* ‘posag, wiano, wyprawa’ (SRP 690).

W mowie polskich górali na Bukowinie Karpackiej funkcjonują liczne zapożyczenia z języka niemieckiego, rumuńskiego, słowackiego oraz ogólnopolskie wyrazy lub gwarowe polskie wspólne z leksyką języka ukraińskiego, np. *družba*, *družka*, *wiano*, *parobek*, *dziwka*, *palica*, *rohaczka*, *czepić*. W obrzędowej leksyce weselnej polskich górali na Bukowinie na uwagę zasługują zapożyczenia z języka słowackiego: *kłobuk/klobuk*, *młodu cha*, *niewiasta*, *taniurek szlapki*. Z leksyki rumuńskiej mamy następujące przykłady: *pohar/poharek*, *dulczy puchar/ dulczy*

puchar, nanaszka, nanaszko. Zamieszkiwanie w jednej wspólnocie z Niemcami przed II wojną światową wpłynęło na to, że w zakresie leksyki znajdziemy kilka przykładów z tego właśnie języka, np. *bańda bramtaniec/ brataniec/ brantaniec*.

Penetracje dialektologiczne i socjolingwistyczne pokazały, że polscy górale na Bukowinie Karpackiej zachowali własny, istotny wyznacznik dziedzictwa narodowego jakim jest ich własna polska mowa, która obsługuje sferę życia rodzinnego oraz sąsiedzkiego.

Bibliografia: Skróty źródeł drukowanych

EKT — Eugeniusz Kłosek, „*Wczoraj i dziś*” społeczności polskiej na południowej Bukowinie. *Próba podsumowania* [w:] Bukowina. Tradycje i współczesność, red. Z. Kowalski, H. Krasowska, J. Makar, W. Strutyński, Piła-Czeriowce-Suczawa 2006, s. 147-160.

ED — Elena Deboveanu, *Polska gwara Górali bukowińskich w Rumunii*, Wrocław 1971.

EK — Eugeniusz Kłosek, Świadomość etniczna i kultura społeczności polskiej we wsiach Bukowiny rumuńskiej, Wrocław 2005, ss. 449.

HK — Helena Krasowska, *Bukowina. Mała ojczyzna – Pietrowce Dolne*, Warszawa 2001.

HKD — Helena Krasowska, *Język polskich górali na Bukowinie*, maszynopis pracy doktorskiej, Warszawa 2004.

MO — Maria Ostrowschi, *Słownictwo rzeczownika i przymiotnika gwary górali bukowińskich w Rumunii na tle leksyki*, maszynopis pracy doktorskiej, Łódź 2004.

PMO — Maria Ostrowschi, *Wpływ języka rumuńskiego na gwarę mieszkańców Nowego Solańca* [w:] Polacy i Rumuni na drodze do wzajemnego poznania, opr. red. St. Iachimovschi, E. Wieruszewska, Suceava 2002, s. 160-169.

Skróty wykorzystanej literatury

- AJS - Atlas językowy Śląska pod red. A. Zaręby, I-VIII, Kraków-Warszawa 1969-1996.
- Hrin - Б. Грінченко, Словарь української мови, Київ 1907-1909.
- MAGP - Mały Atlas gwar polskich, I – XIII, opracowany przez zespół Pracowni Atlasu i Słownika Gwar Polskich Zakładu Językoznawstwa PAN pod kierunkiem K. Nitscha (I-II) i M. Karasia (III-XIII) Wrocław-Warszawa-Kraków 1957 – 1970
- SBF - K. Feleszko, *Bukowina moja miłość. Słownik. Język polski na Bukowinie karpackiej*, pod red. E. Rzetelskiej- Feleszko, Warszawa 2003.
- SBuk - Матеріали до словника буковинських говірок, I-VI, Чернівці 1971-1979.
- SGP - J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, I – VI, Kraków 1900-1911.
- SHJ - J. Janów, *Słownik Huculski* pod red. J. Riegera, Kraków 2001.
- SJP - *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, I-XI, Warszawa 1958-1969.
- SRP - *Słownik rumuńsko-polski* pod red. J. Reychmana, Warszawa 1970.
- SSJ - *Slovník slovenského jazyka*, I-V pod red. ?. Peciara, Bratislava 1959-1965.
- SW - *Słownik języka polskiego* pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego, W. Niedźwieckiego, I-VIII, Warszawa 1953.

Skróty nazw miejscowości

DPu – Dolne Piotrowce (miejscowość położona na Ukrainie)

NSr – Nowy Soloniec (miejscowość położona w Rumunii)

PMr – Pojana Mikuli (miejscowość położona w Rumunii)

Pr – Plesza (miejscowość położona w Rumunii)

SHu – Stara Huta (miejscowość położona na Ukrainie)

Tu – Tereblecze (miejscowość położona na Ukrainie)

Курочкін Олександр

(Київ)

РІЗДВЯНИЙ ВЕРТЕП: ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ПАРАЛЕЛІ

Майже сім віків нараховує історія вертепу – szopky – на теренах Польщі. Уперше її встановили на початку XIV ст. на Різдво у краківському костелі Святого Андрія. Упродовж наступних століть, поширюючись у побутовій сфері, традиція виготовлення шопок у Польщі піднімається на рівень високо розвиненої галузі народного мистецтва. На українських землях вертеп як народна релігійна драма і як власне лялькова скринька поширився вже після Берестейської унії 1595-1596 років. Ключові слова: Різдво, вертеп, євангельські персонажі, християнство, народне мистецтво.

NATIVITY SCENE: POLISH AND UKRAINIAN PARALLELS

Almost eight centuries reckons the history of crèche – szopky – in Poland. It was established for the first time on Christmas in Krakiv St. Andrew's Roman Catholic church at the beginning of 14th century. During next centuries spreading in everyday life the tradition of making szopky rose at the level of highly developed branch of folk art. In the territory of Ukraine the Nativity scene as a folk religious drama and as puppet booth spread after the Union of Brest 1595-1596. Keywords: Christmas, Nativity scene, Evangelic characters, Christianity, folk art.

Звичай устанавлення різдвяних «ясел», або різдвяного вертепу добре відомий багатьом європейським народам, що сповідують християнство, передусім католикам і греко-католикам. Різдвяні «ясла» – це медіатор між світом священного і земного; вони моделюють важливий фрагмент євангельської історії, а саме – чудесне народження Ісуса Христа. Маючи наднаціональну /загальнохристиянську/ цінність, цей рукотворний предмет виступає і як оригінальний артефакт і сакральний об'єкт вшанування з боку представників релігійної громади. Культурні традиції, як і технологічні новації, народившись у певному місці, можуть розповсюджуватися дуже широко, долаючи державні й етнічні кордони. Спробуємо простежити, як формувався культурний ареал звичаєвості різдвяних «ясел» на теренах Центральної і Східної Європи. Італія по праву вважається батьківщиною традиції образотворчого показу в католицьких храмах різдвяного вертепу- презепа. Вона започаткована в далекому 1223 році в містечку Греччио, де св.Франциск Асизький уперше наочно відтворив згадану у Євангелії сцену народження Ісуса Христа [1, 30]. Відтоді цей сюжет набув значення одного з першорядних у релігійному мистецтві. Упродовж віків у різних областях Італії місцеві майстри створювали моделі презепа з дерева, теракоти й інших матеріалів. Будучи наївним виразом релігійних почуттів, презепа став не лише символом Різдва, але й чудовим взірцем наці-